



IEKŠĒJAIS ENERĢIJAS TIRGUS

Lai saskaņotu un liberalizētu ES iekšējo enerģijas tirgu, kopš 1996. gada ir pieņemti pasākumi tādu jautājumu risināšanai, kuri saistīti ar piekļuvi tirgum, pārredzamību un regulēšanu, patērētāju aizsardzību, starpsavienotības atbalstīšanu un atbilstošu apgādes līmeni. Šo pasākumu mērķis ir izveidot konkurētspējīgāku, uz patērētājiem orientētu, elastīgu un nediskriminējošu ES elektroenerģijas tirgu ar piegādes cenām, kas balstās uz tirgu. Šādā veidā tiek stiprinātas un paplašinātas individuālo patērētāju un enerģētikas kopienu tiesības, risināta enerģētiskās nabadzības problēma, precizētas tirgus dalībnieku un regulatoru lomas un pienākumi un risināts elektroenerģijas, gāzes un naftas piegādes drošības, kā arī elektroenerģijas un gāzes pārvadei nepieciešamo Eiropas komunikāciju tīklu attīstības jautājums.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 194. un 114. pants.

MĒRĶI

Lai enerģētikas nozarē pabeigtu ES iekšējā enerģijas tirgus izveidi, ir nepieciešami šādi pasākumi: vairāku šķēršļu, tai skaitā tirdzniecības šķēršļu, novēršana, nodokļu un cenu noteikšanas politiku un pasākumu attiecībā uz normām un standartiem tuvināšana un tiesību akti vides un drošības jomā. Mērķis ir nodrošināt labi funkcionējošu tirgu ar taisnīgu piekļuvi un augstu patērētāju aizsardzības līmeni, kā arī ar atbilstošu starpsavienotības un ražošanas jaudas līmeni.

SASNIEGUMI

A. Gāzes un elektroenerģijas tirgu liberalizācija

Pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados, kad lielākā daļa nacionālo elektroenerģijas un gāzes tirgu joprojām bija monopolizēti, Eiropas Savienība un dalībvalstis nolēma šos tirgus pakāpeniski atvērt konkurencei. Pirmās liberalizācijas direktīvas (Pirmā enerģētikas pakete) tika pieņemtas 1996. gadā (elektroenerģija) un 1998. gadā (gāze), un tās bija jātransponē dalībvalstu tiesību sistēmā attiecīgi līdz 1998. gadam (elektroenerģija) un līdz 2000. gadam (gāze). Otrā enerģētikas pakete tika pieņemta 2003. gadā, un tajā ietilpstošās direktīvas dalībvalstu tiesību aktos bija jātransponē līdz 2004. gadam, taču tika paredzēts, ka daži noteikumi stāsies spēkā tikai 2007. gadā. Gan rūpnieciskajiem patērētājiem, gan privātpersonām līdz ar to tika dota iespēja brīvi izvēlēties gāzes un elektroenerģijas piegādātājus no plaša konkurentu klāsta. Lai vēl vairāk liberalizētu iekšējos elektroenerģijas un gāzes tirgus, 2009. gada aprīlī tika



pieņemta Trešā enerģētikas pakete, ar ko groza otro enerģētikas paketi un nodrošina pamatu iekšējā enerģijas tirgus idejas īstenošanai.

B. Turpmākie pasākumi

Kā tika paziņots Enerģētikas savienības stratēģijā ([COM\(2015\)0080](#)), Komisija 2016. gada 30. novembrī nāca klajā ar vairākiem tiesību aktu priekšlikumiem attiecībā uz jaunu ES enerģijas tirgus modeli, lai patērētājiem nodrošinātu drošu, ilgtspējīgu un konkurētspējīgu enerģiju par pieņemamām cenām. Paketes "Tīru enerģiju ikvienam Eiropā" ([COM\(2016\)0860](#)) mērķis ir īstenot ideju par Enerģētikas savienību, un tā ietver tādus jautājumus kā energoefektivitāte, atjaunojamā enerģija, elektroenerģijas tirgus modelis, elektroenerģijas piegādes drošība un Enerģētikas savienības pārvaldības noteikumi. Tādēļ, lai pabeigtu iekšējā enerģijas tirgus izveidi, Komisija ierosināja pasākumus Elektroenerģijas direktīvā ([COM\(2016\)0864](#)), Elektroenerģijas regulā ([COM\(2016\)0861](#)) un Riskgatavības regulā ([COM\(2016\)0862](#)).

Ar priekšlikumu direktīvai par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu ([COM\(2016\)0864](#)) tiek pārstrādāta Direktīva 2009/72/EK. Priekšlikumā īpaša uzmanība veltīta šādiem jautājumiem:

- skaidrāki un biežāki elektroenerģijas rēķini: elektroenerģijas patērētāji, nemaksājot par piegādātāja maiņu, ar sertificētu salīdzināšanas rīku palīdzību varētu brīvi izvēlēties piegādātāju vai agregatoru, kā arī izvēlēties dinamiskas cenas līgumu un viedo skaitītāju;
- nabadzīgu vai neaizsargātu patērētāju aizsardzība: dalībvalstīm būtu pienākums piedāvāt noteiktu patērētāju kategoriju aizsardzību, uzraugot enerģētiskās nabadzības skarto mājsaimniecību skaitu un ziņojot par to;
- jaunu tirgus dalībnieku iesaistīšana: agregatori varētu brīvi piedalīties mazumtirdzniecības tirgū; vietējām enerģētikas kopienām būtu tiesības iesaistīties vietējā enerģijas ražošanā, sadalē, agregēšanā, uzglabāšanā un energoefektivitātes pakalpojumu sniegšanā, un tām būtu piekļuve visiem organizētajiem tirgiem; dalībvalstis regulētu datu apmaiņu starp tirgus dalībniekiem;
- elektromobilitātes atvieglošana: dalībvalstīm būtu jāatvieglo elektrotransportlīdzekļu uzlādes punktu pieslēgšana elektroenerģijas sadales tīkliem un šo uzlādes punktu īpašumtiesības un darbība jādara pieejama trešām personām;
- sadales sistēmu operatoru uzdevumu precizēšana un sadales tīkla attīstības plānošanas procedūras ieviešana.

Riskgatavības regulas priekšlikuma ([COM\(2016\)0862](#)) mērķis ir stiprināt riskgatavību, mudinot sadarboties pārvades sistēmu operatorus (PSO) Eiropas Savienībā, PSO kaimiņvalstīs un Eiropas Energo regulatoru sadarbības aģentūru. Tā mērķis ir arī atvieglot elektroenerģijas tīklu pārrobežu pārvaldību elektroenerģijas krīzes gadījumā, izmantojot jaunus reģionālos operatīvos centrus, kas tiek ieviesti ar saistīto priekšlikumu regulai par elektroenerģijas iekšējo tirgu ([COM\(2016\)0861](#)). Ir ierosināti šādi četri pasākumu kopumi: i) kopīgi noteikumi par to, kā nepieļaut elektroenerģijas krīzi un sagatavoties tai, lai nodrošinātu pārrobežu sadarbību; ii) kopīgi



noteikumi krīzes situāciju pārvaldībai; iii) kopīgas metodes ar piegādes drošību saistītu risku izvērtēšanai; iv) kopējs satvars elektroenerģijas piegādes drošības labākas izvērtēšanai un uzraudzībai.

Ar priekšlikumu regulai par elektroenerģijas iekšējo tirgu ([COM\(2016\)0861](#)) tiek pārstrādāta [Regula \(EK\) Nr. 714/2009](#), lai, paredzot neizkropļotus tirgus signālus, elektroenerģijas tirgu padarītu piemērotu elastīgumam, dekarbonizācijai un inovācijai. Priekšlikums sastāv no septiņiem citiem tiesību aktu priekšlikumiem. Pieci no tiem attiecas uz elektroenerģijas piegādi, elektroenerģijas tirdzniecības noteikumu pārskatīšanu, tirgus dalībnieku pienākumu precizēšanu un principu noteikšanu attiecībā uz vajadzības pēc jaudas izvērtēšanu un uz tirgu balstītiem jaudas mehānismiem.

C. Enerģijas tirgus regulēšana: Eiropas Energoregulatoru sadarbības aģentūra

Eiropas Energoregulatoru sadarbības aģentūra (ACER) darbojas kopš 2011. gada marta ([Regula \(EK\) Nr. 713/2009](#)). ACER ir galvenā aģentūra, kas atbild par sadarbības veicināšanu starp valstu regulatīvajām iestādēm reģionālā un Eiropas līmenī un par tīkla attīstības un iekšējo elektroenerģijas un gāzes tirgu uzraudzību. Tās kompetencē ietilpst arī tirgus ļaunprātīgas izmantošanas gadījumu izmeklēšana un atbilstošu sankciju piemērošanas saskaņošana ar dalībvalstīm. Tomēr atbildība par sankciju piemērošanu pārkāpuma gadījumā ir dalībvalstu ziņā.

Kā nākamais solis tika pieņemtas divas regulas, ar kurām izveido elektroenerģijas pārvades sistēmu operatoru Eiropas tīkla (ENTSO) sadarbības struktūras, – vienu attiecībā uz elektroenerģiju ([Regula \(EK\) Nr. 714/2009](#)), un otru attiecībā uz gāzi ([Regula \(EK\) Nr. 715/2009](#), kas grozīta ar Komisijas [Lēmumu 2010/685/ES](#)). ENTSO kopā ar ACER izstrādā detalizētus noteikumus par piekļuvi tīklam un tehniskus kodeksus, kā arī nodrošina tīkla darbības koordināciju, veicot operatīvās informācijas apmaiņu un izstrādājot kopējus drošības un ārkārtas situāciju standartus un procedūras. ENTSO atbild arī par tīkla investīciju 10 gadu plāna izstrādi ik pēc diviem gadiem, kuru pēc tam pārskata ACER.

[Direktīvas 2008/92/EK](#) mērķis ir arī uzlabot rūpnieciskajiem galalietotājiem piemēroto gāzes un elektrības cenu pārredzamību, jo tā paredz dalībvalstīm pienākumu nodrošināt to, ka ES Statistikas birojam divreiz gadā tiek sniegta informācija par minētajām cenām un sistēmām, kas tiek izmantotas cenu noteikšanai. 2011. gada oktobrī ES pieņēma [Regulu \(ES\) Nr. 1227/2011](#) par enerģijas vairumtirgus integritāti un pārredzamību (REMIT), kuras mērķis ir nodrošināt godīgas tirdzniecības praksi Eiropas enerģijas tirgos.

Komisija 2016. gada 30. novembrī nāca klajā ar regulas priekšlikumu ([COM\(2016\)0863](#)), lai reformētu ACER, pārstrādātu tiesību aktus un stiprinātu tās galveno lomu, proti, koordinēt valstu regulatoru darbību, it īpaši jomās, kurās sadrumstalotība valstu lēmumu par pārrobežu nozīmes jautājumiem pieņemšanā radītu problēmas vai neatbilstību iekšējā tirgū. Tādēļ tika atjaunināts uzdevumu saraksts, tajā iekļaujot ACER pienākumus vairumtirdzniecības tirgu uzraudzības un pārrobežu infrastruktūras jomā, lai uzticētu ACER lielāku atbildību galīgā priekšlikuma par tīkla kodeksu izstrādē un iesniegšanā Komisijai un reģionālā elektroenerģijas tirgus



(tirdzniecības zonas) pārskatīšanas (noteikta Elektroenerģijas regulas pārstrādātajā redakcijā ([COM\(2016\)0861](#)) ietekmēšanā.

D. Elektroenerģijas, dabasgāzes un naftas piegādes drošība

[Direktīva 2005/89/EK](#) nosaka pasākumus, kuru mērķis ir garantēt elektroapgādes drošību un nodrošināt elektroenerģijas iekšējā tirgus pienācīgu darbību, atbilstošu starpsavienotības līmeni starp dalībvalstīm, pienācīgu ražošanas jaudas līmeni un līdzsvaru starp piegādi un pieprasījumu. Ņemot vērā gāzes izšķirošo nozīmi Eiropas Savienības energoapgādē un reaģējot uz Krievijas un Ukrainas gāzes krīzi 2008./2009. gada ziemā, 2010. gadā tika pieņemta [Regula \(ES\) Nr. 994/2010](#) par gāzes piegādes drošības aizsardzības pasākumiem. Šīs regulas mērķis ir stiprināt preventīvus un krīzes novēršanas mehānismus. Lai nodrošinātu drošu naftas piegādi, [Direktīvā 2009/119/EK](#) noteikts, ka dalībvalstis uztur minimālos naftas krājumus, kas atbilst vismaz dienas vidējā tīrā importa daudzumam 90 dienu laikā vai arī dienas vidējam iekšzemes patēriņam 61 dienas laikā atkarībā no tā, kurš no abiem daudzumiem ir lielāks. Reaģējot uz bažām par Krievijas gāzes piegādi caur Ukrainu, Komisija 2014. gada maijā publicēja enerģētiskās drošības stratēģiju ([COM\(2014\)0330](#)). Šīs stratēģijas mērķis ir nodrošināt stabilu un pietiekamu energoapgādi Eiropas iedzīvotājiem un ekonomikai. Tā paredz tādas pasākumus kā energoefektivitātes palielināšana, enerģijas ražošana uz vietas un trūkstošo infrastruktūras ķēdes posmu pabeigšana, lai krīzes laikā enerģiju varētu novirzīt tur, kur tas ir nepieciešams.

2017. gada 8. novembrī Komisija pieņēma tiesību akta priekšlikumu par 2009. gada Dabasgāzes direktīvas mērķtiecīgu pārskatīšanu ([COM\(2017\)0660](#)). Tas Dabasgāzes direktīvas pamatnoteikumus padarītu tieši piemērojamus pārrobežu gāzes cauruļvadiem ar trešām valstīm vai konkrētāk – tām cauruļvadu daļām, kas atrodas ES teritorijā. Tas arī palīdzētu nodrošināt to, ka neviens pašreizējais, plānotais un nākotnes gāzes infrastruktūras projekts starp ES dalībvalsti un trešo valsti nekropļo vienoto enerģijas tirgus un nemazina apgādes drošību Eiropas Savienībā.

E. Eiropas enerģētikas tīkli (TEN-E)

[Regula \(ES\) Nr. 347/2013](#) nosaka pamatnostādnes attiecībā uz Eiropas enerģētikas tīkliem, ar kuru palīdzību starp Eiropas elektroenerģijas un gāzes pārvades tīkliem tiek identificēti kopīgu interešu projekti un prioritāri projekti. Kopīgu interešu projektiem ir prioritāte [Regulā \(EK\) Nr. 2236/95](#) paredzētā finansiālā atbalsta piešķiršanā. *TEN-E* piešķirtais budžets galvenokārt ir paredzēts priekšizpētes finansēšanai. Investīciju daļējai finansēšanai var izmantot arī citus instrumentus, piemēram, Eiropas strukturālos un investīciju fondus vai Eiropas Stratēģisko investīciju fondu (ESIF). Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra [Regula \(ES\) Nr. 256/2014](#) par Eiropas Savienībā īstenotu energoinfrastruktūras investīciju projektu paziņošanu Komisijai paredz prasību dalībvalstīm paziņot Komisijai par saviem projektiem, kas saistīti ar investēšanu energoinfrastruktūrā.

Komisija savā paziņojumā “Budžets stratēģijai “Eiropa 2020”” ([COM\(2011\)0500](#)) ierosināja jaunu mehānismu – Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu (ESI) – prioritāru projektu finansēšanai enerģētikas, transporta un izšķiroši svarīgas digitālās infrastruktūras jomā laikposmā no 2014. gada līdz 2020. gadam. 2013. gada



novembrī Parlaments apstiprināja ar Padomi panākto vienošanos par ESI budžetu, kurā EUR 5,12 miljardi bija paredzēti Eiropas enerģētikas infrastruktūras projektiem ([P7_TA\(2013\)0463](#)). Pamatojoties uz Padomes un Parlamenta 2013. gada martā apstiprinātajām energoinfrastruktūras pamatnostādnēm ([P7_TA\(2013\)0061](#)), ES atbalsta piešķiršanai tika atlasīti vairāki kopīgu interešu projekti.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Pieņemot tiesību aktu kopumu iekšējā enerģijas tirgu jomā, Parlaments ir stingri atbalstījis pārvades īpašumtiesību nošķiršanu elektroenerģijas nozarē, uzskatot to par visefektīvāko līdzekli, kā veicināt nediskriminējošu investēšanu infrastruktūrā, taisnīgas piekļuves tīklam nodrošināšanu jauniem dalībniekiem un pārredzamību tirgū. Parlaments arī ir uzsvēris to, ka liela nozīme ir Eiropas kopējam viedoklim par vidēji ilga termiņa investīcijām (indikatīvs Eiropas līmeņa 10 gadu plāns, kurā īpaša uzmanība veltīta starpsavienojumiem), ciešākai sadarbībai starp regulatīvajām iestādēm, dalībvalstīm un pārvades sistēmu operatoriem un stabilam tīkla pieejamības nosacījumu saskaņošanas procesam. Pēc Parlamenta iniciatīvas īpašs uzsvars tika likts uz patērētāju tiesībām, kas bija daļa no vienošanās ar Padomi: minētajās rezolūcijās tika pieprasīts pastiprināt patērētāju tiesības (piegādātāju maiņa, tieša informēšana, izmantojot viedskaitītājus, un enerģētikas ombudam iesniegto sūdzību efektīva izskatīšana). Parlaments panāca arī jēdziena “energonabadzība” atzīšanu. Tas stingri atbalstīja arī *ACER* izveidi, uzsverot, ka tai ir jāpiešķir nepieciešamās pilnvaras risināt jautājumus, kurus nevar atrisināt valstu energoregulatori un kuri kavē iekšējā tirgus integrāciju un pienācīgu darbību.

Svarīgākās nesen veiktās darbības:

- 2017. gada 12. septembris: tika pieņemti jauni noteikumi, lai kaimiņvalstīm nodrošinātu iespēju savstarpēji palīdzēt novērst gāzes krīzi un paredzētu pārrobežu solidaritāti un gāzes piegādes līgumu pārredzamību.
- 2017. gada 2. marts: Eiropas Parlamenta deputāti apstiprināja noteikumus, kas dalībvalstīm paredz pienākumu pirms sarunu par energoapgādes darījumiem ar trešām valstīm sākšanas par šādiem plāniem informēt Komisiju.
- 2016. gada 25. oktobris: Parlaments atbalstīja rezolūciju par ES stratēģiju attiecībā uz sašķidrināto dabasgāzi, lai energoapgādi padarītu drošāku, samazinātu oglekļa dioksīda emisijas un nodrošinātu pieņemamas cenas.
- 2016. gada 13. septembris: Parlaments pieņēma rezolūciju par virzību uz jaunu enerģijas tirgus modeli, kurā tas atbalsta likvīdu īstermiņa tirgu un ilgtermiņa cenu signālu kombinēšanu, lai tirgu padarītu piemērotu pieaugošajam atjaunojamo energoresursu īpatsvaram un aktīviem patērētājiem.
- 2016. gada 26. maijs: Parlaments pieņēma rezolūciju par jauno kursu, kas orientēts uz enerģijas patērētājiem, kurā tas prasa dot iespēju iedzīvotājiem ražot, patērēt, uzglabāt vai pārdot pašu saražotu atjaunojamo enerģiju, kļūst par enerģētikas tirgus dalībniekiem un piedalīties reaģēšanā uz pieprasījumu.



Frédéric Gouardères
05/2019

